

συμπληρωμάτων. Ὁ πρόλογος, ὁ πίναξ, οἱ κανόνες συντάξεως καὶ τὰ addenda et emendanda καταλαμβάνουν τὰς πρώτας 39 σελίδας (I-XXXIX).

Ἡ ἀκολουθοῦσα περιγραφή τῶν κωδίκων 1-163, πλήρως κατατοπιστική ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, τὴν διάταξιν τῆς ὕλης καὶ τὴν κατάστασιν αὐτῶν, ἀποτελεῖ ἔργασίαν ἐπιμελημένην, κοινὸν ἄλλωστε χαρακτηριστικὸν τῶν τοῦ Βατικανοῦ καταλόγων. Ἰδιαιτέρως, νομίζομεν, θὰ πρέπει νὰ σημειώσωμεν τὴν μεγίστην χρησιμότητα, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει διὰ τὸν μελετητὴν ἢ διὰ τὸ περιεχόμενον ἐκάστου κώδικος ἀναγραφή τοῦ ἐὰν εἶναι ἐκδεδομένον που, ὑπὸ ποίου, καὶ ποῦ.

Τέλος χρησιμώτατον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως διὰ τὸν ἐπιστήμονα ἐρευνητὴν εἶναι καὶ τὸ παράρτημα, τὸ περιέχον: *Initia operum quae inedita vel minus nota visa sunt*. Τὸ ὅλον ἔργον κλείει εἰς γενικὸς κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν πίναξ, ἐμφαινὼν κυρίως τὰ ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν κωδίκων ἀπαντώμενα ὀνόματα τόπων, συγγραφέων καὶ πραγμάτων.

Κ. Α. ΜΑΝΑΦΗΣ

Giuseppe Schirò, Ὁ Βαβλαάμ καὶ ἡ φιλοσοφία εἰς τὴν Θεσσαλονίκην κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα. Θεσσαλονίκη 1959, 8ο, σσ. 19
(*Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀρ. 32*).

Μικρὰ εἰς ἕκτασιν ἀλλὰ μεστὴ περιεχομένου ἢ ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τίτλον ὀμιλία τοῦ καθηγητοῦ κ. G. Schirò ἤνοιξε μίαν σειρὰν διαλέξεων ὀργανωθειῶν ὑπὸ τοῦ Ἰδρυματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου περὶ τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα.

Δὲν νομίζομεν ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθῶμεν ἐνταῦθα εἰς τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἱστορικοφιλολογικῆς καὶ θεολογικῆς πλευρᾶς παρουσιάζει ἡ μεγαλόπολις αὕτη τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Ἐνα πλῆθος λογίων, ἱερωμένων καὶ πολιτικῶν ἀπαρτίζουν τὰ πρωταγωνιστοῦντα πρόσωπα, διὰ τὴν δρᾶσιν δὲ καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν ἐλάχιστα εἶναι μέχρι σήμερον γνωστά.

Ὁ Βαβλαάμ, τὸν ὁποῖον παρουσιάζει διὰ τῆς ὀμιλίας του αὐτῆς ὁ Schirò, ἀποτελεῖ μίαν τῶν κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην δρασασῶν μορφῶν. Πρόκειται περὶ τοῦ Καλαβροῦ ἐκείνου μοναχοῦ, ἡ ἐμφάνισις τοῦ ὁποίου εἰς τὸν πνευματικὸν τοῦ Βυζαντίου κόσμον θὰ προκαλέσῃ ποικίλας ἀντιδράσεις καὶ ὁ ὁποῖος ἐπέπρωτο νὰ ἀναδειχθῇ εἰς τῶν κυριωτέρων ἀντιπάλων τοῦ μεγάλου Ἀθωνίτου Ἡσυχαστοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σεμινάραν περὶ τὸ 1290 καὶ νέος ὦν ἐνεδύθη τὸ

μοναχικὸν σχῆμα. Εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἑλληνοϊταλικῶν πόλεων ἀνέπτυξε μεγάλην διδακτικὴν καὶ συγγραφικὴν δρασίαν, καθὼς φαίνεται ἐκ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἔργων. Ἀργότερον ἠσχολήθη μὲ τὴν φιλοσοφίαν, τῆς ὁποίας ἱκανὸς ἀνεδείχθη γνώστης.

Ἡ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐμφάνισίς του προκαλεῖ εἰς ἄλλους μὲν τὸν θαυμασμόν, εἰς ἄλλους δὲ τὴν ἀντιπάθειαν. (Τὸν ἀντιπαθεῖ ὁ Γρηγορᾶς καὶ ὁ Καντακουζηνός). Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀποκτᾷ φήμην μεγάλου διδασκάλου καὶ θαυμάζεται ἡ περὶ τὴν φιλοσοφίαν δεινότης αὐτοῦ. Ἡ γλῶσσα, ἣτις χρησιμοποιεῖται ὑπ' αὐτοῦ, εἶναι ἄψογος Ἑλληνική. Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας ἐνταῦθα ἀποτελεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ἐκ τῆς ὅλης μορφώσεως τοῦ μοναχοῦ ἐκείνου καὶ τῆς μεγάλης διδακτικῆς δράσεώς του εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Κάτω Ἰταλίας δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ἡ ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν εὐρίσκετο εἰς ἐπίπεδον ἱκανοποιητικώτατον τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς, πού εἰς τὴν ὑπόλοιπον Ἰταλίαν ἤρχισε νὰ ὑποφώσκη διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Πετράρχη ἢ Ἀναγέννησις. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀναλύει τὸν Ἀρεοπαγίτην καὶ ἀσκεῖ κριτικὴν κατὰ τοῦ δυτικοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τοῦ Θωμᾶ Ἀκινιάτου. Δι' ὅλης του δὲ τῆς φιλοσοφικῆς διδασκαλίας ὑπῆρξεν ὁ φορεὺς τῆς νέας δυτικῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἡ φήμη του ἐπεκτείνεται ταχέως καὶ τὸ 1333 καλεῖται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου Καλέκα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τοῦ ἀνατίθεται ἡ ὅλη φροντίς τῶν διαπραγματεύσεων μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Πάπα Ἰωάννου τοῦ 22ου. Γνώστης τοῦ δυτικοῦ καὶ τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος παραλλήλως, ὁμιλῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς τὴν Λατινικὴν καὶ τὴν κοινὴν Ἰταλικὴν, κρίνεται ὡς ὁ καταλληλότερος διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἀνατολικοῦ ὀρθοδόξου δόγματος.

Ἀκριβῶς αἱ κατὰ τὰς συζητήσεις ταύτας θέσεις τοῦ Βαρλαάμ καὶ ἡ ἐν γένει θεωρία αὐτοῦ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δημιουργοῦν ἀντίδρασιν μεγάλην καὶ γίνεται αἰτία διαμάχης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ.

Ὁ ὁμιλητής, χρησιμοποιῶν τὸν ἀνέκδοτον Βατοπεδινὸν κώδικα 1110, ὅστις περιλαμβάνει τὸ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔργον τοῦ Βαρλαάμ, παραθέτει τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Καλαβρὸς ἐκείνος μοναχὸς ἀπέκλειε τὴν μέθοδον τοῦ συλλογισμοῦ εἰς τὴν ἔρευναν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐκ τοῦ ἀνεκδότου ἐπίσης κώδικος τῆς Παρισινῆς βιβλιοθήκης Coisl. 100, ὁ καθηγητὴς Schird ἀρύεται τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ εἰς τὰς θέσεις τοῦ Βαρλαάμ, ἐκ δύο δὲ ἐπιστολῶν αὐτοῦ, ὧν τὴν μίαν ὁ Παλαμᾶς ἀπευθύνει εἰς τὸν φίλον του Ἀκίνδυνον, ἀποσπάσματα τῶν ὁποίων παραθέτει, δεικνύει ὅτι μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ὑπῆρχε μεγάλη διάστασις γνώμων, τὸ χάσμα δὲ ἦτο ἀδύνατον νὰ καλυφθῆ, ὥστε νὰ παύσῃ καὶ ἡ ἐκατέρωθεν πολεμικὴ, ἡ ὁποία ἐνίοτε ἐξετραχύνετο. Ἐκ τῶν διχογνω-

μιῶν αὐτῶν ἀποδεικνύεται μία ἀρκετὰ μεγάλη σύμπτωσης γνώμων, μεταξὺ τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτου καὶ τοῦ Ἀθωνίτου Ἡσυχαστοῦ. Ὡς δὲ ἀποδεικνύει ὁ ὁμιλητής, ἡ σύμπτωσης αὕτη ἦτο ἐντελῶς τυχαία.

Ὁ καθηγητὴς Schirò περαίνων τὸν λόγον του ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνάγκη μιᾶς ἐκτεταμένης μελέτης διὰ τὰς μεταξὺ θεολογίας καὶ Ἀριστοτελικοῦ ὀρθολογισμοῦ σχέσεις ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίον ἤσκησεν ὁ Βαβλαᾶμ εἰς τοὺς συγχρόνους του.

Εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς τόσον συντόμου διαλέξεως, ὁ ὁμιλητής κατώρθωσεν νὰ σκιαγραφήσῃ μὲ ἀδράς ἔστω γραμμὰς τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον μιᾶς μεγάλης τῷ ὄντι μορφῆς τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος. Παρουσίασε διαφορὰς καὶ συμπτώσεις τῶν ἀντιλήψεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους λογίους τῆς ἐποχῆς καὶ ἔδωσε μίαν κατὰ τὸ δυνατόν γενικὴν εἰκόνα τῆς κρατούσης ἐν Θεσσαλονίκῃ πνευματικῆς καταστάσεως, ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὸ ἔξεταζόμενον θέμα. Ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς, εἶναι ὅτι διὰ τοῦ μελετήματος αὐτοῦ, ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς θίγει ὠρισμένα θέματα, ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῶν ὁποίων θὰ προκύψουν πολλὰ καὶ χρήσιμα διὰ τὴν πλήρη κατὰ τὸ δυνατόν γνῶσιν μιᾶς τόσον εἰσέτι σκοτεινῆς τοῦ Βυζαντίου ἐποχῆς.

K. A. ΜΑΝΑΦΗΣ

André Grabar, L'icônoclasmé byzantin. Dossier archéologique. Paris, Collège de France, 1957, σφ. 4ον, 277 σελ. + 163 πίν. ἐκτός κειμένου.

Τὰ πρὸς τὴν Εἰκονομαχίαν συνδεδεμένα προβλήματα ἀπετέλεσαν ἀνεκάρθην προσφιλὲς θέμα ἐρεῦνης τῶν περὶ τὴν μεσοχρόνιον Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν ἀσχολουμένων. Εἰς τὰς γνωστὰς παλαιότερας μελέτας τῶν L. Bréhier, G. Ostrogorsky, E. G. Martin προσετέθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὰ ἐμβριθῆ μελετήματα τῶν P. Alexander, H. von Campenhausen, G. B. Landner, J. Visser κ.ἄ., οἵτινες κριτικῶς ἐλέγχοντες τὰς πηγὰς ἀνεγνώρισαν τοὺς ποικίλους συντελεστὰς τοὺς ἐπιδράσαντας εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς κρίσεως ταύτης τῆς βυζαντινῆς συνειδήσεως.

Τὸ νέον βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ André Grabar ἀναζητεῖ τὴν ἐρμηνείαν τῆς εἰκονομαχικῆς ἔριδος εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς εἰκόνας καὶ εἰς τὰς περὶ τῶν εἰκόνων «θεωρίας» τῶν βυζαντινῶν θεολόγων ὡς καὶ τῆς Ἀδλῆς. Τί γνωρίζομεν ἀκριβῶς περὶ τῶν εἰκόνων τῆς ἐποχῆς; Ποῖαι αἱ δοξασίαι τῶν Βυζαντινῶν περὶ τούτων; Ἰδοῦ, κατὰ τὸν σ., τὰ ἐρωτήματα ἅτινα δεόν νὰ ἀποτελέσωσι τὴν ἀφετηρίαν τῆς περὶ τὴν Εἰκονομαχίαν ἐρεῦνης. Καθίσταται ὅθεν